

פורים, ש"ת.

מהו השייכות דמשלוח מנות ומתנות לאביונים לפורים.

וי"ל דמה שנתחייבו כלי' היו שני ענינים דהשתחוו לצלם ונהנו מסעודתו, וכמ"ש רש"י מג"א ד' א'.

— במגלה יב. שאלו תלמידיו כו', אפשר לפרש שנדחה לגמרי הטעם דנהנו מסעודתו. אבל במדרש ע"פ אם על המלך טוב, "מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחש' ובעבור זאת נגזרה עליהם גזרה לכלותם כו'", וכ"ה בתרגום מג"א ד' א'. ולתווך בין הש"ס והמדרשים, י"ל שגם ע"פ מסקנת הש"ס תרווייהו צריכי, וכדלקמן. ועייג"כ זרע אברהם על המ"ר ורי"ף על הע"י —

וי"ל בכ"ז, דהנה אסור הנאת סעודתו הוא ע"פ מארז"ל ע"ז ח:; ונפסק ביד עכו"ם ט' טו' ויו"ד קנב ס"א. ואף דשם הוא בסעודת חתונה, זיל בתר טעמא, דהוא משום הרחקת ע"ז, וכמוש"כ ביד, וא"כ ה"ה בסעודה זו שהיתה שמחה גדולה ביותר. ובפרט עפמ"ש במ"ר הנ"ל שהעמיד להם זונות, להעיר מחטא שטים, וא"כ יש בזה גם אביוזרייהו דבנותיהן. גם בשולי עכו"ם הוא משום חתנות כסעודת חתונה (ע"ז לה: בפירש"י), אבל מלשנ' נהנו מסעודתו — ול"ק נבלות או בשולי עכו"ם — משמע דטעם איסורי' הוא כע"ז ח:; דגם שם קאמר הנהנה מסעודתו כו'. וי"ל דסעודת אחשורש חמורה הרבה יותר מסעודת משה, דהיא היתה סעודת יום חג שעושה לכבוד ע"ז, דגם ליכנס לביתו אסור — גיטין סב. — ואולי מפני זה לא נשנה האיסור דלסעוד עמו, דיש בכלל ר' מנה —. וכדאיתא מגילה יא: דסעודת אחשורש היא מאותו הטעם ובאותו אופן דסעודת בלשצר, ובזו אמר דניאל (ה' כג') ועל מרי שמיא התרוממת גו' ולאליהי כספא ודהבא גו' שבחת גו'. ולכן שייך לומר דנתחייבו כלי' ע"ז, דהוא חטא ע"ז.

ועוד הי' ענין דהשתחו לצלם דנ"נ. ותרווייהו צריכי. דהשתחו לצלם, הרי עשו תשובה מיד ע"ז, וכדאיתא (סנה' צג:) דאמרו לך ה' הצדקה ולנו גו', אבל כיון שאח"כ נהנו מסעודתו כו', ה"ז מגלה שחזרו לסורם או שלא היתה תשובה שלמה, וכדאיתא (בכורות ל:) ר' ינאי בר"י אמר כו' מיגו דחשיד אהא חשיד נמי אאיך, וכ"ש לפהנ"ל דשניהם משום ע"ז. ואע"ג דרק בשושן נהנו, י"ל דגילו מקצתן על כולם שחזרו

לסורם או כו'. ואע"ג דבשאר לא הוי אלא מח' רעה, הרי בע"ז גם על מח' מענישין, וכדאיתא קדושין (לט: ושם).

וזהו דכמו שהקטרוג הי' ע"י סעודה ומשתה — להעיר שהנס התחלתו במשתה שעשתה אסתר — תקנו בפורים ג"כ ימי משתה. ולהראות שאינם חשודים עוד להני' מסעודה של אותו רשע, המצוה במשלוח דבר אכילה (טושו"ע או"ח תרצ"ה ס"ד) — ובשר ודבר מבושל ל"ד, וכדאיתא מגילה (ז:) ששלח תמרים, דלא הי' החטא משום נבלה או בשולי עכו"ם וכנ"ל — לחברו, והלה אוכל, היינו שמראה שאין חברו חשוד.

והנה היפך השתחואה לצלם, הי' ענין המס"נ דכל השנה, דבקש להשמיד את כל היהודים — אף שהיו גם משאר שבטים — דוקא, שכל הכופר בע"ז נק' יהודי (מגילה יג:), ובכ"ז לא הי' שום מח' חוץ ח"ו כל השנה — תו"א יביאו לבוש מל' בסופו ועוד שם — והיתה המס"נ ביותר, עד שאמרו שקיימו מה שקבלו כבר במ"ת (שבת פח:), שאז הי' ע"י אתדל"ע שכפה עליהם כו', משא"כ בימי אחשורש, שעל ימים אלו נאמר ואנכי הסתר אסתיר גו' (חולין קלט: פתיחה דאסתר רבה), שהי' המס"נ באתדל"ת (כ"ה בתו"א חייב אינש הב'. וצ"ע לתווך זה עם פירש"י ותוס' בשבת שפי' מאהבת הנס וכו'), ואין שייך מודעה.

והנה של"נ שהוא רק באתדל"ת, ובאמת הרי אלמלא עוזרו כו' (סוכה נב:) — תו"א חייב אינש הב' — בא ע"ז הרמז בנתינת מתנות לאביונים, דל"ל מג"כ, ובכ"ז נותן לו, וגם בפורים אלמלא עוזרו כו'. וזהו הל' לאביונים שהוא עוד מעונה יותר מעני (ב"מ קיא:), כי כל"נ אתדל"ת לגבי אתדל"ע, אבל בכ"ז נק' מתנות, דאי לאו דעביד נייחה לנפשי' לא יהיב ל"י מתנתי' (ועייג"כ ב"מ טז· מגילה כו:), משא"כ בשעת מ"ת. ולכן במתנות לאביונים א"צ דבר אוכל, וכמוש"כ יד מגלה ב' טז' או מעות או מיני תבשיל כו'.

פורים, ש"ת.

א. בנוגע להמצוות דפורים — צריך להבין מהו השייכות דב' המצוות "משלוח מנות" ו"מתנות לאביונים" לפורים¹.

ויש לומר נקודת הביאור בזה — שבמצוות אלו מודגשת שלילת הענינים הבלתי-רצויים שהיו הסיבה שגרמה לגזירת המן, כדלקמן.

דהנה, מה שנתחייבו כלי' — ה"ז בגלל שהיו שני ענינים: (א) הענין דהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר², (ב) ונהנו מסעודתו של אחשורוש, וכמ"ש רש"י במגילת אסתר ד' א'³.

— ולהעיר שבהסוגיא במגילה יב, א, "שאלו תלמידיו כו' מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כלי', אמר להם (רשב"י) אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, (אמר להם) אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם", אפשר לפרש שלפי המסקנא הטעם הוא רק "מפני שהשתחוו לצלם", כי מצד קושיית רשב"י ("שבשושן יהרגו כו'") נדחה לגמרי הטעם ד"נהנו מסעודתו של אותו רשע" (ודלא כבפרש"י למגילת אסתר שכתב ב' הטעמים).

אבל במדרש⁴ על פסוק: "אם על המלך טוב" מפורש להדיא "מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש ובעבור זאת נגזרה עליהם גזרה לכלותם כו'". וכן הוא בתרגום למגילת אסתר ד' א': "אתכתיב ואתחתים בשמי מרומא על עיסק דאתהניאו מן סעודתי דאחשורוש רשיעא".

ולכן, כדי לתווך בין הש"ס (שהמסקנא היא "מפני שהשתחוו

1) בפ' מגילת סתרים לאסתר ט, יט (ועד"ז במנות הלוי לר"ש אלקבץ למג"א), שמשלוח מנות מורה על האחדות דבנ"י (היפך הטענה דמפוזר ומפורד), ומתנות לאביונים הו"ע הצדקה שעל ידה נעשה שלימות התשובה, כמ"ש וחטאך בצדקה פרוק, עיי"ש בארוכה. אבל, עפ"ז עדיין אינו מחזור למה תיקנו ענין האחדות ב"משלוח מנות" דדבר אכילה דוקא, ומהי ההדגשה ד"מתנות לאביונים" דוקא, ולא צדקה.

2) השייכות דחטא זה לזמנו של אחשורוש (שאו נתחייבו כלי') — ראה לקמן ס"ד.

3) עה"פ "ומרדכי ידע": "בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים על כך, לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, ושנהנו מסעודת אחשורוש".

4) אסתר פ"ז, יח.

5) אסתר ז, ג.

לצלם" והמדרשים (שבהם נזכר רק הטעם "שנהנו מסעודתו") — יש לפרש שגם ע"פ מסקנת הש"ס "מפני שהשתחוו לצלם", לא נדחה הטעם ד"נהנו מסעודתו", אלא שניהם אמת (וכפרש"י במג"א), ותרווייהו צריכי, וכדלקמן (ס"ד).

ועייג"כ זרע אברהם על המדרש רבה ורי"ף על הע"י — שהאריכו בביאור הצורך בב' הטעמים.

ב. ויש לומר הביאור בכל זה:

דהנה, אסור הנאת סעודתו של אחשוורוש הוא — ע"פ מארז"ל (ע"ז ח, א) "ישראל שבחו"ל עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן (כלומר בלא כוונה ואין שמים לב⁸), כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן את כל היהודים שבעירו, אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר⁹ וקרא לך ואכלת מזבחו" (עובד כוכבים ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכך⁶). ונפסק להלכה ביד הל' עכו"ם פ"ט הט"ו: "עובד כוכבים שעשה לבנו או לבתו משתה, אסור ליהנות מסעודתו, ואפילו לאכול ולשתות הישראל משלו שם אסור, הואיל ובמסיבת עובדי כוכבים אכלו", ובשו"ע יו"ד סי' קנב ס"א: "עובד

6 ראה גם חדא"ג מהרש"א לחולין קלט, ב: "דאמרינן פ"ק דמגילה למה נתחייבו .. כלי' לפי שהשתחוו לצלם ונהנו מסעודת אחשוורוש".

7 בזרע אברהם (לאסת"ר פ"ב, ה) — לאחרי הקדמת כמה דקדוקים בהשקו"ט דרשב"י ותלמידיו, והעיקר, "הלא המעשה שהשתחוו לצלם הי' בימי נ"ג שהי' כבר ולמה יענשו על זה עתה" — מבאר, שלא נענשו על זה שהשתחוו לצלם בימי נ"ג לפי שהי' להם תירוץ, שהצלם שעשה נ"ג לא הי' ע"ז אלא אנדרטא לכבודו ולא היו חייבים למסור נפשם על זה (וחנני) מישאל ועזרי' שמסרו נפשם, עשו חומרא יתירה), אבל כשנהנו מסעודתו של אותו רשע שוב אין להם תירוץ על עון הצלם, כי באיסור אכילה שיש הנאת הגוף צריך למסור נפשו, עיי"ש בארוכה.

והרי"ף (לע"י מגילה שם) — לאחרי הקדמת הקושיא על כל א' מב' הטעמים, "על שהשתחוו לצלם .. בימי נבוכדנצר קשה למה האריך להם הקב"ה עד ימי אחשוורוש", ו"איך יתכן שעל עון הנאת סעודת אחשוורוש יענשו הריגת מות ואבדון" — מבאר, שמשתה אחשוורוש הי' "על ביטול בנין המקדש, וכל מי שנהנה מאותה סעודה הוא יורה שהוא שמח על חורבן המקדש", ולכן, "עיקר העונש הי' על שנהנו מסעודת אחשוורוש", אבל, "עכ"ז לא הי' בזה כדי שיעור גזרה להשמיד להרוג ולאבד, אבל כשהשתחוו להמן שגרם ביטול הבנין, נתגלגל הכל ונתעורר עון ראשון" (שהשתחוו לצלם בימי נ"ג), "גם לרשב"י י"ל שיש בידם עון ההנאה שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, אלא שלא נתעוררה הגזרה לכל ישראל במקומות מושבותיהם אלא על עון הצלם שחטאו בימי נ"ג" (וראה לקמן הערה 22).

8 פרש"י שם.

9 תשא לד, טו.

כוכבים העושה משתה לחופת בנו או בתו, אסור לישראל לאכול שם, אפילו אוכל משלו ושמש שלו עומד עליו ומשמש".

ואף דשם הוא בסעודת חתונה דוקא (וא"כ מהי השייכות לסעודת אחשורוש שאינה סעודת חתונה) — זיל בתר טעמא, דטעם האיסור הוא משום הרחקת ע"ז, וכמוש"כ ביד שם ש"כל ההרחקה הזאת מפני עבודה של כוכבים הוא, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחיו ולקחת מבנותיו לבניך וזנו וגו'", וא"כ הוא הדין בסעודה זו, שכיון שהיתה שמחה גדולה ביותר, שייך בה דין הרחקת ע"ז כסעודת חתונה.

ובפרט עפמ"ש במדרש רבה הנ"ל⁴ שהעמיד להם זונות¹⁰ [ולהעיר מחטא שטים¹¹ שגם שם הי' עד"ז], וא"כ יש בזה (נוסף על דין הרחקת ע"ז מצד הסעודה כשלעצמה) גם אביזרייהו דבנותיהן¹².

ולהוסיף, שגם אם נאמר שטעם איסור ההשתתפות בסעודתו של אחשורוש הוא משום בשולי עכו"ם, הרי גם איסור זה הוא משום חתנות, כסעודת חתונה (כדאיתא בע"ז לה, ב בפירש"י¹³), אבל, מלשני' (דהש"ס ומדרש) "נהנו מסעודתו"¹⁴ — ולא קאמר שאכלו נבלות או בשולי עכו"ם¹⁵ — משמע דטעם איסורי' הוא לא משום בישולי עכו"ם, אלא משום הרחקת ע"ז שבעצם ההשתתפות בהסעודה גם כאשר המאכלים הם כשרים, כדאיתא בע"ז ח, א: "אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן (של ישראל) .. כאילו אכלו מזבחי מתים", דגם שם קאמר הנהנה מסעודתו כו"¹⁶.

(10) ושם: "אמר המן לאחשורוש אלקיהם של אלו שונא זמה, העמד להם זונות, ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו כו'" (ומסיים: "הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו" (בזנות — מ"כ)).

(11) "וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן" (בלק כה, א-ב). וראה סנהדרין קו, א: "אמר לו (בלעם לבלק) אלקיהם של אלו שונא זמה הוא .. בוא ואשיאך עצה עשה להם קלעים והושיב בהן זונות .. אמרה לו רצונך שתשתה כוס של יין .. אמרה לו עבוד לזה כו'".

(12) ולהעיר, שגם האיסור דבנותיהן קשור עם ע"ז — כמ"ש (תשא לד, טז) "ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי אלהיהן" (כבחטא שטים).

(13) "והשלקות" (מהדברים של עובדי כוכבים שאסורין) — "כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור, וכולהו משום חתנות".

(14) ראה גם לקו"ש חל"א ע' 170.

(15) אף שמצינו כן במק"א — ראה שהש"ר פ"ז, ח: "למה באו ישראל בספק (בסכנה) בימי המן .. על שאכלו מתבשיל הגויים". ועד"ז בתנחומא (באבער) ס"פ בהר: "שכולם היו ראוין להריגה שאכלו מתבשילי עובדי כוכבים".

(16) אולי הכוונה שבפירוש מארז"ל דע"ז (ח, א) — כפי שנפסק ביד (כנ"ל בפנים) —

ג. ויש לומר, דסעודת אחשורש חמורה הרבה יותר מסעודת משתה:

דהנה, בסעודת משתה יש רק הרחקת ע"ז, ואילו בסעודת אחשורש יש גם ענין של ע"ז, כיון שהיא היתה סעודת יום חג שעושה לכבוד ע"ז [כלומר, לא רק סעודה שעושה למשתה בנו אלא ש"ביום משתה בנו פלח לע"ז על שהגיע לכך", כי אם, שהסעודה עצמה היא סעודת יום חג לכבוד ע"ז (כדלקמן)], דביום חג לכבוד ע"ז (לא רק להשתתף בסעודתו אסור, אלא) גם ליכנס לביתו אסור, כדאיתא בגיטין סב, א: "לא יכנס אדם לביתו של עובד כוכבים ביום חגו".

— ואולי מפני זה לא נשנה בגיטין שם האיסור דלסעוד עמו, דיש בכלל מאתיים מנה¹⁷, היינו, שבאיסור הכניסה לביתו נכלל ממילא — במכ"ש וק"ו — האיסור לסעוד עמו.

וכדאיתא במגילה יא, ב: "בימים ההם כשבת המלך .. מאי כשבת, לאחר שנתייבשה דעתו (שמתחלה הי' דואג שיצאו ישראל מתחת ידו כשיגמרו שבעים שנה לגלות בבל, ועכשיו נתייבשה דעתו¹⁸), אמר, בלשצר חשב וטעה .. הא שבעין, אמר השתא ודאי תו לא מפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו .. איהו מיטעא טעי, אנא חשיבנא ולא טעינא .. כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק, אמר השתא ודאי תו לא מפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו", היינו, דסעודת אחשורש היא מאותו הטעם ("השתא ודאי תו לא מפרקי") ובאותו אופן ("אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו") דסעודת בלשצר; וכשם שבזו (בסעודת בלשצר) אמר דניאל¹⁹ (ה' כג') "ועל מרי שמיא התרוממת גו' ולא להי כספא ודהבא גו' שבחת גו'", שהתגאה על הקב"ה (באמרו שבניו לא יצאו מהגלות, ובהשתמשו בכלי המקדש) ושיבח לאלהיו, היינו, שהסעודה היתה קשורה עם ע"ז — כך גם סעודת אחשורש (שהיתה מאותו טעם ובאותו אופן) היתה קשורה עם ע"ז.

ולכן שייך לומר דנתחייבו כלי' על זה שנהנו מסעודת אחשורש — דלכאורה, "איך יתכן שעל עון הנאת סעודת אחשורש יענשו הריגת

הלשון הוא "אסור ליהנות מסעודתו", כבנדר"ד, ש"נהנו מסעודת אחשורש". כלומר, האיסור הוא בעצם ההשתתפות בסעודה, שזוהי ההנאה מהסעודה, גם כאשר המאכלים כשרים.

17) לשון חז"ל — "ב"ק עד, א. ועוד.

18) פרש"י שם.

19) ראה מגילה שם: "היינו דקאמר לי' דניאל ועל מרי שמיא התרוממת ולמאניא די בייתי'

היתיו קדמך".

מות ואבדון²⁰ — דהוא (לא רק איסור משום הרחקת ע"ז, שלא מצינו בו עונש מיתה, אלא) חטא ע"ז²¹.

ד. ועוד הי' ענין שבגללו נתחייבו כלי' — דהשתחו לצלם דנבוכדנצר.

ותרווייהו צריכי²²:

הא דנהנו מסעודת אחשורוש — הרי "אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו" (כקושיית רשב"י), ולכן צריך גם להטעם שהשתחו לצלם.

והא דהשתחו לצלם — הרי עשו תשובה מיד על זה, וכדאיתא בגמרא (סנהדרין צג, א²³) ד"אמרו לך ה' הצדקה ולנו גו", אבל כיון שאח"כ נהנו מסעודתו כו', סעודת משתה שאסורה משום הרחקת ע"ז (כנ"ל ס"ב), ה"ז מגלה שעכשיו חזרו לסורם, או שגם לפנ"ז לא היתה תשובה שלמה, וכדאיתא בגמרא (בכורות ל, א) "ר' ינאי ברבי ישמעאל אמר כו' מיגו דחשיד אהא חשיד נמי אאידיך" (ועד"ז בנדוד"ד, מיגו דחשיד אהרחקת ע"ז חשיד נמי אע"ז), וכ"ש לפי הנ"ל (ס"ג) שסעודת אחשורוש חמורה הרבה יותר מסעודת משתה מפני שיש בה חטא ע"ז (לא רק הרחקת ע"ז), הרי בודאי שא' מגלה על השני, כיון דשניהם (ההשתחוואה לצלם וההנאה מסעודת אחשורוש) הם משום ע"ז.

ואע"ג דרק בשושן נהנו (וא"כ הדרא הקושיא "שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו") — יש לומר, דלאחר שכל ישראל השתחו לצלם, הנה כאשר מקצתן נהנו מסעודת אחשורוש, גילו מקצתן על כולם שחזרו לסורם או כו' (שלא היתה תשובה שלימה).

ואע"ג דבשאר בני"י (שלא היו בשושן) זה שחזרו לסורם כו' (כפי

(20) כקושיית הרי"ף.

(21) ראה גם לקושי' חל"א ע' 172 ואילך — באופן אחר — לא בגדר עונש על חטא אלא תוצאה טבעית מהנהגתם, מצד השייכות לע"ז בדקות בלבד (ע"ד החסידות), והחידוש כאן הוא בביאור הענין כפשוטו וע"ד הנגלה.

(22) וע"פ הנ"ל יומתק ששני הטעמים (נהנו מסעודתו והשתחו לצלם) הם גדר אחד (ע"ז), משא"כ לפי דברי הזרע אברהם והרי"ף (שבהערה 7) — שני הטעמים הם גדרים שונים.

(23) ושם: "בשעה שיצאו חנני מישאל ועזרי' מכבשן האש, באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל (ובפרש"י: וטפחו לישראל) על פניהם (שהשתחו לצלם — פרש"י), אמרו להם, יש לכם אלוקה כזה ואתם משתחיים לצלם, מיד פתחו ואמרו לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה" (דניאל ט, ז).

שגילו מקצתן על כולם) לא הוי אלא מחשבה רעה בלבד (ללא מעשה) — הרי בע"ז גם על מחשבה מענישין, וכדאיתא בקדושין (לט, ב²⁴ ושם).

ה. וזהו הביאור בהשייכות דב' המצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים לפורים — שהם כנגד ב' הענינים שבגללם ה' הקטרוג שנתחייבו כלי' (השתחוו לצלם ונהנו מסעודתו), כדלקמן.

ובהקדמה — דכמו שהקטרוג ה' ע"י סעודה ומשתה, סעודת אחשורוש שה' בה חטא ע"ז, ועי"ז חזר ונתעורר גם הקטרוג על זה שהשתחוו לצלם כיון שנתגלה שחזרו לסורם כו' כנ"ל,

— ולהעיר שגם הנס קשור עם סעודה ומשתה, שהרי התחלתו של הנס ה' במשתה שעשתה אסתר²⁵ —

תקנו בפורים ג"כ ימי משתה — משתה של שבח והודי' להקב"ה, היפך בתכלית מסעודה ומשתה דאחשורוש לכבוד ע"ז.

וכדי להראות שאינם חשודים עוד להני' מסעודה של אותו רשע — תקנו המצוה ד"משלוח מנות" שקשורה ושייכת להמשתה וסעודה דפורים²⁶, שהיא במשלוח דבר אכילה (טושו"ע או"ח סי' תרצ"ה ס"ד²⁷),

— ומ"ש²⁸ בשר ודבר מבושל, ה"ז לאו דוקא, אלא כל דבר מאכל, וכדאיתא במגילה (ז, ב²⁹) שרבא שלח תמרים, דהרי לא ה' החטא (שבגללו נתחייבו כלי') משום נבלה או בשולי עכו"ם, וכנ"ל (ס"ב), ובמילא לא צריכים להראות שאינם חשודים עוד על נבלה או בישולי עכו"ם ע"י משלוח בשר או דבר מבושל דוקא, כי אם, להראות שאינם חשודים להני' מסעודה של אותו רשע ע"י משלוח דבר אכילה — לחברו, והלה אוכל, היינו שבזה שמקבל ואוכל מאכל ששלח לו

(24) "מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ודלמא מהרהר בעבודת כוכבים הוה, וכתיב (יחזקאל יד, ה) למען תפוש את בית ישראל בלבם" (שתפשו בלבם הרהורי עבודת כוכבים דבה משתעי קרא — פרש"י).

(25) ראה גם אלי' רבה או"ח ר"ס תרצה. אבודרהם ב"דיני פורים".

(26) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 367 ואילך, ובהנסמן שם.

(27) "חייב לשלוח לחבירו שתי מנות .. של מיני אוכלים".

(28) בשו"ע שם: "שתי מנות בשר". וברמב"ם הל' מגילה פ"ב הט"ו: "שתי מנות בשר או שני מיני תבשיל".

(29) "רבה שדר לי' למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא דקשבא" (שק מלא תמרים — פרש"י).

חבירו — מאכל ששייך לסעודה ומשתה שנתתקן לנגד הסעודה ומשתה דאחשורוש — מראה שסומך על חבירו לאכול מסעודתו, כיון שאין חברו חשוד עוד להני' מסעודה של אותו רשע.

ו. וכדי להראות שאינם חשודים עוד על השתחואה לצלם — בא הרמז ב"מתנות לאביונים":

דהנה, היפך השתחואה לצלם, הי' ענין המס"נ דבנ"י במשך כל השנה,

דהרי המן בקש להשמיד את כל היהודים — אף שהיו (לא רק משבט יהודה, אלא) גם משאר שבטים — "יהודים" דוקא, ע"ש ש"כ כל הכופר בע"ז נקרא יהודי" (מגילה יג, א³⁰), ובכל זאת מסרו עצמן למות ולא הי' אצלם שום מחשבת חוץ ח"ו כל השנה (תו"א מג"א ד"ה יביאו לבוש מלכות בסופו³¹ ועוד שם³²),

והיתה המס"נ ביותר, עד שאמרו חז"ל שבימי הפורים "קיימו מה שקבלו כבר" במתן-תורה (שבת פח, א), שאז (במ"ת) הי' ע"י אתערותא דלעילא ש"כפה עליהם כו"³³, "שלא הי' זה מצדם בבחירה ורצון אשר מעצמם לבד אלא .. מחמת כח האתעדל"ע שכפה עליהם כו"³⁴, משא"כ בימי אחשורוש, שעל ימים אלו נאמר³⁵ "ואנכי הסתר אסתיר גו'" (חולין קלט, ב³⁶. פתיחה דאסתר רבה³⁷), שלא הי' גילוי

(30) ושם (במענה על הקושיא "קרי לי יהודי אלמא מיהודה קאתי, וקרי לי ימיני אלמא מבנימין קאתי" (יב, ב)) "לעולם מבנימין קאתי, ואמאי קרי לי יהודי, על שום שכפר בע"ז, שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי".

(31) מג"א צא, א. — ושם: "בימי מרדכי ואסתר מס"נ ממש על קדוש השם, שהרי המן לא רצה להרוג אלא יהודים, וכמאמר כל הכופר בע"ז נק' יהודי, ולכן נק' מרדכי איש יהודי ואף שהי' מבנימין, ואף כהנים ולוים שבאותו הדור נק' בשם יהודים לפי שמס"נ על קדה"ש ולא המירו דתם להחיות נפשם".

(32) ראה שם צז, א: "אם רצו להמיר דתם לא הי' המן עושה להם כלום, שלא גזר אלא על היהודים, אלא שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה, ולא עלה להם מחשבת חוץ ח"ו".

(33) שבת שם.

(34) תו"א שם צח, ד ואילך.

(35) וילך לא, יח.

(36) "אסתר מן התורה מנין, ואנכי הסתר אסתיר".

(37) לכאורה הכוונה לפתיחתא דאסתר"ר יא. — אבל, שם מדובר אודות זמנו של אחז, שעל זה נאמר (ישע"י ח, יז) "וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו", ועל זה דרשו "אין לך שעה שהיתה קשה לישראל כאותה שעה, שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו'". ואולי כוונת רבינו, שכיון שבחולין דרשו הפסוק "ואנכי הסתר אסתיר" בנוגע לאסתר, הרי, גם הדרשה "אין לך שעה שהיתה קשה לישראל כאותה שעה שנאמר ואנכי הסתר אסתיר" שייכת לזמן מרדכי ואסתר.

מלמעלה, ובמילא הי' המס"נ באתערותא דלתתא [כ"ה בתו"א מג"א ד"ה חייב אינש הב' 38]. וצ"ע לתווך זה עם פירש"י ותוס' בשבת שם שפירשו "הדר קבלוה בימי אחשורוש" — "מאהבת הנס וכו'" 39], ואין שייך מודעה (דלא כבמ"ת, שכפה עליהם כו', ולכן אמרו "מכאן מודעא רבה לאורייתא" 33),

וע"י המס"נ באתדל"ת 40 במשך כל השנה — נשלל ונתתקן לגמרי הא שחזרו לסורם או שלא היתה תשובה שלימה על שהשתחו לצלם.

והנה, כדי שלא נאמר שהמס"נ דפורים הוא רק באתדל"ת 41 — ובאמת אינו כן, אלא על זה גופא יש אתדל"ע, שהרי אלמלא הקב"ה עוזרו כו' (סוכה נב, ב' 42), כמבואר בתו"א מג"א ד"ה חייב אינש הב' 43 — בא על זה הרמז בנתינת מתנות לאביונים:

דהנה, אביון — לית לי' מגרמי' כלום, ובכל זאת (אף שלא קיבל ממנו מאומה) נותן לו.

וכן הוא גם בפורים — שגם המס"נ באתדל"ת היא בכחו של הקב"ה, אלמלא הקב"ה עוזרו כו',

וזוהו הלשון "לאביונים", שאביון הוא עוד מעונה יותר מעני

38) צט, א. — ושם: "הדר וקבלוה ברצון גמור בימי אחשורוש, שהי' מסירת נפש בכל ישראל מעצמם שלא ע"י התעוררות מלמעלה בתחלה ע"ד גלוי בחינת וימינו תחבקי, דהא אז הי' בחינת הסתר פנים .. וכמארו"ל אסתר מן התורה מנין דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, ואם כן הי' בחינת אתערותא דלתתא מצד עצמם".

39) דלכאורה, כיון שקבלוה "מאהבת הנס שנעשה להם", אין זה "אתערותא דלתתא מצד עצמם", "שלא ע"י התעוררות מלמעלה בתחלה". ועוד ועיקר — שבתו"א משמע שקבלוה בזמן הגזירה, ולפי פירש"י ותוס' היתה הקבלה לאחרי הנס*.

40) שכיון שנעשית ע"י האדם מצד עצמו, יש לה קיום, שנעשית אצלו כמו טבע, ואין חשש שיחזור לסורו (דלא כבאתעדל"ע, שכיון שבאה מלמעלה ולא מצד האדם עצמו, אין לה קיום, ויש חשש שיחזור לסורו (ראה לקו"ש ח"ט ע' 26)).

41) אולי הכוונה שהאמירה שהוא רק באתדל"ת (היינו שלא ניכר הענין דהקב"ה עוזרו) הו"ע של ע"ז בדקות. ולכן, כדי לשלול הענין דע"ז בתכלית — ההיפך דהשתחוא לצלם — צ"ל ההדגשה שגם האתעדל"ת אינה אלא בכחו של הקב"ה (אלמלא הקב"ה עוזרו כו'), וענין זה מרומז בנתינת מתנות לאביונים, כדלקמן בפנים.

42) "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום .. ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו".

43) צט, ג. — ושם: "אף שבימי אחשורוש הי' הבטול באתעדל"ת מצד עצמם היינו שהתחלה הי' מהם, אבל ודאי שאלמלא עוזרו כו', א"כ נמשך ג"כ אתעדל"ע להולדת בטול זה".

(* ביאור ותיווך בכל זה — ראה גם סה"ש תנש"א ח"א ע' 342 ובהערה 40. סה"מ מלוקט ח"ו ע' קלא הערה 22, וע' קלד.

(ב"מ קיא, ב⁴⁴), כי כלום נחשב אתדל"ת לגבי אתדל"ע⁴⁵, ולכן גם לאחר האתדל"ת ה"ה כמו אביון דלית לי' מגרמי' כלום;

אבל בכל זאת נקרא "מתנות" (ולא צדקה), דבמתנה אמרינן אי לאו דעביד נייחה לנפשי' לא יהיב לי' מתנתי' (. ועייג"כ ב"מ טז, א. מגילה כו, ב⁴⁶), היינו, שהאתדל"ת דהמקבל (אף שאינה בערך האתדל"ע, מ"מ) היא עכ"פ בבחינת "עביד נייחה לנפשי'" שלולי זאת "לא יהיב לי' מתנתא", וזהו שנקרא "מתנות" דוקא, שבזה מודגשת המס"נ דבנ"י (אתדל"ת) שבפורים, משא"כ בשעת מ"ת, שמצד המקבל לא הי' אפילו הענין ד"עביד נייחה לנפשי'", כי אם אתדל"ע בלבד.

ולכן, במתנות לאביונים אין צריך דבר אוכל, וכמוש"כ ביד הל' מגילה פ"ב הט"ז "נותן לכל אחד (משני עניים) או מעות או מיני תבשיל כו'" — דלא כבמשלוח מנות שצ"ל דבר אוכל — כי, במשלוח מנות מראים שאינם חשודים על הני' מסעודתו של אותו רשע, ולכן צ"ל דבר אוכל דוקא, משא"כ במתנות לאביונים שעיקרה הנתינה (ולאו דוקא דבר מאכל, "או מעות או מיני תבשיל כו'"), לרמז על הנתינה מלמעלה, הקב"ה עוזרו.

(44) ושם: "לא תעשוק שכיר עני ואביון . . להקדים עני לאביון", ובפרש"י: "אביון מעונה מעני, ולשון אביון האובה ואינו משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב, ואשמעינן קרא דעני קודם לאביון, משום דעני כסיף למתבעי' אע"ג דצריך, אבל אביון הורגל לבושת ולא כסיף למתבעי'".

(45) ראה סה"מ תש"ג ע' 16. ובכ"מ.

(46) לשון זה (עביד נייחה לנפשי') — הובא בכ"מ בדא"ח (ולדוגמא: המשך תרס"ו ע' קלא. סה"מ תש"ה ע' 53). ואולי השאיר רבינו מקום פנוי בציון מקורו בש"ס — כיון שבש"ס לא נמצא לשון זה. ומציין "ועייג"כ כו'", ששם נמצא תוכן הענין, ולא הלשון ממש: בכ"מ שם: "אי לאו דטרח וארצי קמי' לא הוי יהיב לי' מתנה". ובמגילה שם: "אי לאו דהוה לי' הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' הדר הוה לי' מתנה כזביני'".

ויש לעיין: (א) למה הקדים ב"מ למגילה, (ב) למה לא ציין לגיטין (נ, ב: "אי לאו דאית לי' הנאה מיני' לא יהיב לי' מתנה") וב"ב (קנו, א: "אי לאו דהוה לי' הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' מתנה").